

A Magyar Optimum első vitája

A Magyar Szocialista Párt Közép- és Kelet-európai Tagozatának ülése
2000. május 3.

Tabajdi Csaba:

A műhelymunka jegyében most tagozati körben szeretnénk megvitatni két tanulmányt. A két tanulmány más-más célt szolgál. *A baloldal és a nemzeti kérdés* című tanulmánynak az lenne a funkciója, hogy ösztönözze a Magyar Szocialista Párt és a baloldal önvizsgálatát. Mit tud kezdeni a nemzeti kérdéssel, milyen adósságai vannak ezzel kapcsolatban, és milyen irányba kell lépnie? A Magyar Optimum azt a kérdést vizsgálja, hogy lehet-e a pártoknak saját nemzetkonceptiójuk. Nem önellentmondása, hogy egy párt, amely mindenkor parciális érdekeket jelenít meg, a nemzeti integráció igényével fogalmazzon meg gondolatokat? Ez a dolgozat abból indul ki, hogy egy nemzetkonceptió akkor lesz valóban nemzetkonceptió, ha erről társadalmi megegyezés születik, egyetértés alakul ki. Legyen ez a tanulmány, Magyar Szocialista Párt ún. nemzeti optimum javaslata a társadalom, más politikai, szellemi, ideológiai irányzatok számára.

Eredetileg ezt nemzeti minimumnak neveztem. Ha azonban ez a nemzeti minimum, akkor lehet-e ennél többet elvárni? Egy belső szakmai vitán született meg a javaslat, hogy nemzeti minimum helyett legyen nemzeti optimum. Ez elég szokatlanul hangzik, de ha ki akarunk lépni a közvélemény és a nyilvánosság elé, ahhoz húzószavakat kell találnunk. A tanulmányt elküldtem valamennyi jelenlegi és volt szocialista képviselőtársamnak, és számos visszajelzést is kaptam. Nem önmagában véve a tanulmány igazán fontos, hanem az, hogy a Magyar Szocialista Párt foglalkozzon a nemzeti kérdéssel. Mert attól még jöttányit sem lesz nemzetibb az MSZP, ha az Országos Választmány elfogad egy álláspontot, de a mindennapi politikában ez az értékrend, ez a személet nem jelenik meg! A tanulmányok megírásakor felapoztam a Választmány 1993-as állásfoglalását, amely ma is vállalható, jól használható, de sajnos nem ment át a Szocialista Párt mindennapjaiba, nem vált valódi politikává. A feladat

Keletről Nyugatra Európa közepén

most többrétegű. A pártban folyik a programalkotó munka, melynek keretében a nemzeti programrész megírására Hiller Istvánt kérték föl, akinek átadtam elemzéseimet a határon túli magyarokról, a cigányságról, a kisebbségekről, és konzultáltunk is a témáról. Én szeretném ezt a kérdéskört megvitatni mindenkivel, aki partner ehhez, mert a nemzeti kérdés kapcsán szinte minden lényeges politikai problémához eljutunk, a társadalom kettészakadásától kezdve a környezet megvédéséig.

Orosz István:

A magyar nemzettudat a globalizálódó világban című tanulmánnyal kapcsolatban felmerül bennem a kérdés, hogy van-e, lehetséges-e egyáltalán nemzettudat a globalizálódó világban? Történész mivoltomból kifolyólag nem tudok eltekinteni bizonyos történeti alapok felvázolásától ezzel kapcsolatban. Két előzetes észrevételt szeretnék tenni. Először: a nemzetről. Ha abból indulunk ki, hogy minden közösségnek van önmagáról alkotott képe, és a nemzet a legnagyobb közösség, amely még szerves kapcsolatok révén áll össze egy egésszé, akkor azt kell mondanom, hogy a nemzetről mostanáig a történettudományban három elképzelés fogalmazódott meg, amelyet Anthony Smith amerikai történétíró összegezett.

Az első. Vannak, akik úgy vélik, hogy a nemzet egy örök kategória, amely mindig is volt és mindig is lesz. A régebbi magyar történetírásban meglehetősen sok képviselője volt ennek a nézetnek. Száz évvel ezelőtt, amikor az első nagy millenniumi magyar történeti összefoglalás megszületett, az volt a címe, hogy *A magyar nemzet története*, és lényegében ez az ideológia érvényesült benne.

A második felfogás: a nemzet a modern kapitalizmus terméke. Ez elsősorban a marxista történettudományban vált általánossá. Magyarországon Molnár Erik volt a leglelkesebb képviselője ennek a felfogásnak, amely a nemzetet egy meghatározott korszakra szűkítette le, a polgári társadalom termékének tekintette. Természetesen ebből következett, hogy amikor a polgári társadalmat meghaladjuk, és akkor úgy véltük, hogy a szocializmussal ezt a polgári társadalmat meg fogjuk haladni, akkor a nemzet ugyanúgy, mint a korábbi korszakok más terméke, meg fog szűnni, el fog halni. Ennek a nézetnek a kritikáját nem nekem kell elmondanom, mert a történelem megcáfolta ezt a következtetést. Az 1960-as években kibontakozott Magyarországon egy széleskörű nemzet-vita, s ebben nem volt teljesen általános az a felfogás, amit Molnár Erik kifejtett. Elsősorban a *patriotizmus és a nacionalizmus* síkján folyt a diskusszió, de egy sor kérdést sem akkor, sem később nem rendezett el igazán a történettudomány, azóta pedig ilyen jellegű viták nem folytak.

Végül a harmadik felfogás követőit Anthony Smith szimbolistáknak nevezi, akik azt vallják, hogy a modern nemzeteknek vannak premodern gyökereik, tehát nem igaz az, hogy a nemzet csak a polgári átalakulás időszakában születik meg. A nemzet kialakulásának a ko-

rábbi történeti korszakokban is megvannak az előzményei és egyáltalán nem biztos, hogy ezek a szervesen alakuló nemzetek el fognak tűnni az általunk belátható időben. Mindezt azért mondtam el, hogy a nemzet még nagyon sokáig lesz, a globalizálódó világban számolni kell vele, fel kell készülnünk erre, a nemzet létéből fakadó kérdésekkel foglalkoznunk kell.

A második előzetes észrevétel: a nemzeti identitás problémája. Gondolom mindnyájan egyetértünk abban, hogy a nemzeti identitás független a politikai hovatartozástól. Tehát nem kell valakinek egy keresztény nemzeti párt tagjának lennie ahhoz, hogy magyarnak vallja magát. Nem ártana, ha a jelenlegi magyar politikai jobboldal is tudomásul venné, hogy nemcsak azok a magyarok, akik a Fideszre, vagy a Kisgazdapártra szavaztak. Ha igaz az, hogy a nemzeti identitás független a politikai hovatartozástól, akkor nyilvánvalóan a nemzeti kérdés sem lehet csak a jobboldali pártok territórium, amelyről csak a jobboldali pártoknak lehet véleményük.

Ezek után térek rá arra a kérdésre, hogy lesz-e magyar nemzettudat a globalizálódó világban? Teljesen egyetértek Tabajdi Csaba megfogalmazásával, hogy – lesz, és *ez a magyar nemzettudat nem a múltba, hanem a jövőbe néző lesz*. Én ezt nagyon fontos gondolatnak tekintem. A dolgozatban szereplő pontok mindegyikéhez nem kívánok észrevételeket fűzni, de van három olyan elem, amivel kapcsolatosan elmondom a véleményemet. Lehet-e veszélyes a nemzettudat? Helyes választ ad rá Tabajdi Csaba, hogy ezek a veszélyek kétség kívül fennállnak. Aki a modern kor történetét ismeri, az tudja, hogy a nemzettudat legalább akkora veszélyekkel jár, mint a vallási fundamentalizmus, amely a 21. század egyik óriási problémája lesz. Nyilvánvalóan a nemzettudatból fakadó veszélyeket is örökölni fogjuk a következő században. Ennek ellenére azt javaslom, hogy ne csak a nemzettudat veszélyes elemeit emeljük ki, hanem a nemzettudat rendkívüli mozgósító erejét is – ami szintén szerepel a tanulmányban és teremtsünk egyensúlyt a kettő között. A mozgósító erőre kell hivatkoznunk elsőként, és másodikként szerepelhet az, hogy a nemzettudatnak vannak veszélyei is. Teljesen egyetértek a szerzővel, hogy az új nemzettudatot, amely nyilván spontán fog alakulni, ösztönözni is kell. Ezzel kapcsolatosan szeretnék megfogalmazni néhány ajánlást. Hogyan ösztönözzük az új nemzettudat kialakítását?

A magyar nemzettudat alakításának első időszak a magyarországi reformkor volt. Ez az az időszak, amikor a nemesi nemzetből polgári nemzet született Magyarországon és ehhez a reformkor értelmisége egy kitűnő jelmondatot talált, amit többen is megfogalmaztak, nemcsak Széchenyi – „a nemzet sorába kell iktatni a népet”. A nemesi nemzetből úgy kell egységes magyar nemzetet teremteni, hogy be kell emelni a nemzetbe azokat, akik addig ki voltak rekesztve a nemesi nemzetből. Ez a lakosság 9/10-ét jelentette a 19. században. Nem azt mondták, hogy teljesen új nemzetet kell teremteni, hanem azt mondták, hogy a jogok kiszélesítésével, a polgári jogok biztosításával mindenki számára kell a nemzetet megújítani, és ezt fejezte ki az a jelszó, hogy a nemzet sorába kell iktatni a népet. Kérdés, hogy találhatunk-e most ilyen jelszót, lehetséges-e a globalizálódó világban röviden, egyszerűen és

Keletről Nyugatra Európa közepén

egyértelműen megfogalmazni azt, hogy milyennek szeretnénk látni az új magyar nemzetet? Azt hiszem, a mai célunk csak az lehet, hogy visszaintegráljuk a magyarságot az európai népek sorába. Egy új Európában, egy új világrendben nyilvánvalóan a legfontosabb nemzeti feladatunk az, hogy ez a visszaintegrálódás bekövetkezzék. Mindenki, aki ezzel szemben lépéseket tesz – bármennyire nemzetinek is vallja magát szavakban –, valójában elárulja a nemzet ügyét. Hangsúlyoznunk kell, hogy nem igazán magyar az, aki ezt a feladatot nem vállalja magára.

Hadd hivatkozzam két jeles magyarra e tekintetben. Az egyik Kodály Zoltán, aki azt mondta: „Értéktelen az a magyarság, amely nem európai, és értéktelen az európaiság, ha nem magyar is egyszersmind”. Ennél rövidebben és világosabban ezt a feladatot, azt hiszem, nehéz lenne megfogalmazni. A másik, talán kevésbé ismert személyiség Györffy István jeles néprajzkutató, aki 1938-ban fogalmazott úgy, hogy *Európa nem arra kíváncsi, hogy mi mit vettünk át az európai kultúrából, hanem arra, hogy mit adtunk hozzá*. Úgy vélem, hogy mindkét jeles elődünk nagyon világosan és pontosan fogalmazta meg az európaiság és a magyarság összefüggését. Egy Európa iránt elkötelezett magyarságnak nem lehet más feladata, mint ezeket a korábban megfogalmazott elveket világosan végrehajtani. A nemzet tudat formálásának a tanulmányban megfogalmazott elveivel egyetértek.

A magyar nemzet tudat lehetséges és „kívánatos” formaváltozásai 12 pontban című részhez négy megjegyzést szeretnék fűzni. Az első: a regionalitás problémája. Nagyon okos gondolatnak, jó jelmondatnak tartom a „Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan!” megfogalmazást. Hadd tegyem hozzá, hogy a „cselekedj lokálisan!” egy kereszténydemokrata elvet fogalmaz meg. Ne szégyelljünk tanulni e tekintetben a kereszténydemokráciától, annál is inkább, mert a szubszidiaritásnak ez az elve pontosan beleillik a szocialisták eszmerendszerébe is. A szubszidiaritás elvét úgy emlegetik, hogy mindent azon a szinten kell megoldani, ahol a legjobban értenek hozzá. A szubszidiaritásnak azonban van egy másik értelme is, ez pedig a segítségnyújtás elve. A subsidium eredeti latin értelmében segítséget jelent. A szubszidiaritás magába foglalja azokat a szociális elemeket – ezek a tanulmány más részeiben világosan megfogalmazódnak, amelyek nélkül nem lehet kezelni a nemzeti problémát. Tehát, ha elfogadjuk magunkra nézve a *szubszidiaritást*, akkor részben a lokalitás elvét tudjuk megvalósítani, részben pedig a segítségnyújtását.

A második megjegyzésem a magyarság és a közép-európaiság problémakörét érinti. Ez is olyan kérdés – hasonlóan a magyarság–európaiság problémájához, amely sok magyar író, politikust foglalkoztatott. Németh László tejtestvéreknek nevezte a közép-európai népeket, de az összetartozás tudat nem igazán erős bennük, hiszen mind Nyugat felé orientálódnak, mindannyian a nyugatiságukat szokták hangoztatni. Szűcs Jenőnek igaza van: Közép-Európa volt Európának az a része, amely mindig Nyugat-Európa szeretett volna lenni, de soha nem volt olyan része Európának, amely olyan organikusán fejlődött volna a megelőző századokban, mint Nyugat-Európa. Ez egyfajta elhatárolódás Kelet-Európától, amelynek időnként részei voltunk mi is. A Köztes-Európa nyilvánvalóan egyfajta összetarto-

zás tudatot is kell kialakítson bennünk, és ez azért is lényeges elem, mert a szomszédos országokkal való viszonyunk ezen múlik. Azokkal a közép-európai országokkal, ahol a határon kívüli magyarság döntő többsége él. Nem mindegy, hogy működik-e, érvényesül-e a közép-európai gondolat.

A harmadik dolog, amit ki szeretnék emelni: a kettős identitás problémája. Úgy vélem, hogy nincs magyar nemzettudat, ha nem ismeri el a kettős identitás lehetőségét. Természetes, hogy a magyarországi szlovákok kötődnek az anyaországhoz és Magyarországhoz, vagy a magyarországi zsidók kötődnek Izraelhez és Magyarországhoz. Csakhogy tudomásul kell vennünk, hogy ez a kettős kötődés a határon túli magyarság esetében is előfordulhat, és mi ezzel szemben sem lehetünk kirekesztőek. Nem mondhatjuk, hogy egy erdélyi magyar nem lehet kettős kötődésű. Tudomásul kell vennünk, hogy az elmúlt hetven esztendőben sok vegyes házasság kötöttetett a szomszédos országokban. Sok erdélyi, vagy felvidéki barátom származik vegyes házasságból, akik mindkét nyelvet anyanyelvi szinten beszélnek, és mindkét nemzethez egyaránt kötődnek. Ha ezt nem vesszük tudomásul, akkor nincs kárpát-medencei magyar nemzeti politika.

A nyugati magyarság esetében ezt már elfogadtuk. Ha valaki hazajön Amerikából és bár egy szót sem tud már magyarul, akkor is természetesnek vesszük, hogy ő kötődik az Egyesült Államokhoz és Magyarországhoz is. Ha felrémlt benne, hogy van valamilyen magyar kötődése, akkor ezt külön megköszönjük. Tudomásul kell vennünk azonban azt is, hogy a diaszpórában, a szétszórtságban élő magyarság esetében ez a kettős identitás nagyon sokszor meg fog jelenni, és arra kell törekednünk, hogy ebben a kettős identitásban ott legyen a magyar identitás is.

Végül a negyedik megjegyzésem *a magyar nemzet egysége az európai integráció után* kérdéskörhöz kapcsolódik. Óriási áttörés volt mindannyiunk számára, mikor a szocializmus évtizedei után a Magyar Szocialista Párt is megfogalmazta, hogy a magyar nemzet tagjai a határon kívül élő magyarok is. – Úgy kell kezelnünk a határon kívüli magyarokat, mint akik a magyar nemzet részei, még ha kettős identitásúak is. Mostanában azonban elég sűrűn hallok azt a lehetséges megoldást, amit a Fidesz-kormány vetett fel, hogy be kell telepítenünk a kárpát-medencei magyarságot az ország területére. Tessék végiggondolni, hogy milyen következményei lennének ennek! Az utódállamok régóta erre várnak. Régi vágyukat, a homogén nemzetállam létrehozását lehetne így megoldani. Erdélyből a szászokat kitelepítették – gyakorlatilag értékesítették, hiszen az NSZK kormánya fizetett minden kivándorló szászért –, aminek következtében a Maros-völgyében, az egykori Szászföldön, ahol egykor nyolcszáz-ezer erdélyi szász élt, mára körülbelül ötvenezer maradt. Mi nyilván nem akarjuk megvásárolni a székelyföldi magyarokat. De ha azt mondjuk, hogy telepedjete Magyarországra, akkor pontosan azt a helyzetet idéznénk elő, amit mindenképpen el akarunk kerülni. Ha a szülőföldön való boldogulás mindenki számára elfogadott politikai alapelv, akkor azt kell mondanunk, hogy mi a saját demográfiai problémánkat nem a határon kívüli magyarok be-telepítésével fogjuk megoldani, mert ez életveszélyes helyzeteket teremthet. Tudom, hogy

Keletről Nyugatra Európa közepén

ezt a kérdést más szempontból is meg lehet közelíteni. Ha Magyarország az Európai Unió tagja lesz, a szomszédos államok viszont még nem, akkor a határon túli magyarságban lehet olyan jogos igény, hogy Magyarország gondoskodjon róluk. Ha azonban a betelepítés problémájának következményeit mérlegeljük, akkor belátjuk, hogy ez Magyarországon semmiféle kedvező változást nem eredményezne, viszont hozzájárulhatna szomszédainknál a homogén nemzetállamok megteremtéséhez.

A *baloldal és a nemzeti kérdés* című tanulmányban az olvasható – és ezzel teljes mértékben egyetértek –, hogy nem elég, ha valaki nemzeti pártnak vallja magát, a nemzeti közösségnek is el kell ismernie a párt nemzeti jellegét. Ebben a kontextusban kell feltennem a kérdést: elismeri-e a magyar nemzeti közösség, a magyar közvélemény azt, hogy a Magyar Szocialista Párt nemzeti párt? Tartok tőle, hogy – nem. Célunk, hogy ezt a helyzetet megváltoztassuk. Ezért szükséges, hogy egyrészt feltárjuk, mi az oka annak, hogy a magyar közvélemény, a nemzeti közösség bennünket nem tart nemzeti pártnak, és mit lehet tenni annak érdekében, hogy ez megváltozzék. Az egyik kétségkívül az MSZMP-s múlt, amelyben sokat beszéltünk a proletár internacionalizmusról, minden ünnepi beszédnek elengedhetetlen kelléke volt a nacionalizmus elleni küzdelem, s nem tettünk különbséget nacionalizmus és patriotizmus között. A harmadik elem volt a szocialista hazafiság. Ezek voltak a kanonizált fogalmak, amelyekről beszélni kellett, de ezeket a magyar társadalom jelentős hányada már akkor is elutasította, most pedig a fejünkre olvassa, hogy az MSZP utódpárt, és örökölte mindazt, ami ebből fakad.

Van azonban egy másik ok is. A Magyar Szocialista Párt megalakulásától kezdve vállalta a szociáldemokrata értékeket, sikerült egy szociáldemokrata arculatot kialakítani. A szociáldemokrata pártok ma nemzeti pártok, de mindig azok voltak történetük során? Véleményem szerint – bár nem hirdette magáról – Magyarországon a Szociáldemokrata Párt ambivalens volt a nemzeti kérdés tekintetében. Tény, hogy azzal a nemzeti gondolattal, ami a két háború közti Magyarországot jellemezte, nem is lehetett egyetérteni. Ha a mostani új jobboldali pártok történeti gyökereiket a két háború közötti politikára vezetik vissza, a „keresztény és nemzeti” kurzusra, amellyel szemben állt a Magyar Szociáldemokrata Párt, akkor a modern szociáldemokrata pártra, ránk is azt mondhatják, hogy nem keresztény és nem nemzeti. A 19–20. század fordulójának legnagyobb tragikumuma a *haza és haladás* fogalomkörének kettéválása volt. A reformkor volt az az időszak a magyar történelemben, amikor ez a két gondolatkör elválaszthatatlan volt egymástól. Nem véletlenül mondta Kölcsey eltávozván az Országgyűlésről, hogy „jelszavaink voltak: haza és haladás”. Nagyon okos dolog volt, hogy a Szocialista Párt ezt a Kölcsey mondatot választotta jelszavául. A haza és haladás együtt, mert elképzelhetetlen a haza és haladás különválasztása.

A századforduló azonban új helyzetet teremtett, amelyben csak kivételes egyéniségek, mint például Ady Endre tudta összeegyeztetni a hazát és a haladást. Egyik oldalon kialakult az a keresztény–nemzeti felfogás, amely lényegében haladásellenes, kapitalizmusellenes volt, a másik oldalon pedig a társadalmi haladás hívei, a szociáldemokraták, a radikálisok,

és sok mindenki más még rajtuk kívül. A haladás hívei többé-kevésbé indifferensek voltak a nemzeti kérdésben, a függetlenség kérdésében. *A nemzeti eszmével a romantikus anti-kapitalizmus kapcsolódott össze*, amely szerint csak az a jó hazafi, aki a haladás ellensége. Ekkor kapcsolódott össze a konzervativizmus és a nemzeti gondolat. A 20. századi magyar történelem nagy tévedése volt a két gondolat összekapcsolása. A mai jobboldali pártok harmadik elemként konzervatív pártoknak is vallják magukat, tehát: keresztény, nemzeti és konzervatív. Ebből az a képzelet támad az olvasónak, a hallgatónak, hogy ez a három dolog mindig összekapcsolódik, és történetileg is mindig így volt. Tehát csak az lehetett nemzeti, aki keresztény, vagy aki konzervatív. Ez a legnagyobb történelmi tévedés. *A magyar reformkorban a nemzeti gondolat letéteményesei nem a konzervatívok voltak.* Konzervatív volt Majláth, vagy Pálffy, de nem Kossuth Lajos, és még Széchenyi István sem, aki tisztességes liberális főnemes volt. Tehát szó nincs arról, hogy a konzervativizmus és a nemzeti gondolat összekapcsolódott volna.

A kereszténység és nemzeti gondolat kapcsolatáról is ugyanez mondható el. Gyakorló katolikusként nyugodt szívvel mondom mindazt, amit ebben az ügyben mondok, hiszen nem kívülről kritizálok saját egyházamat, hanem belülről. *A kereszténység legfőbb ága, a katolicizmus olyan univerzális egyház, amely csak a legutóbbi évtizedekben jött arra rá, hogy nemzeti elemei is vannak.* Például a Második Vatikáni Zsinattal, amikor a latin nyelv helyett a liturgia nyelvűvé a nemzeti nyelvek váltak. A katolikus egyház máig is egy Rómából irányított univerzális egyház, amelyben nemzeti elemek is élhettek történetileg, de nem mindig éltek. Történelmi példák igazolják ezt. Rákóczi buzgó katolikus volt, de a Rákóczi szabadságharcban a magyar felső klérus tagjai közül Telekessy István egri püspökön kívül senki nem vett részt. Az 1848-as nagy nemzeti függetlenségi háborúban a magyarországi katolikus felső klérusnak hány tagja vett részt? Csak két ilyen püspök ismert: Horváth Mihály csanádi és Bémer László nagyváradi püspök. Horváth emigrációba menekült, Bémer Lászlót halálra ítélték, majd büntetését 20 évi várfogságra változtatták, amiért ott volt Debrecenben az Országgyűlésen, és a trónfosztó nyilatkozatnál nem állt fel és nem mondta azt, hogy nem akarja a Habsburgok trónfosztását.

Külön figyelmet érdemelne az, hogy hányan harcoltak a függetlenségi háború ellen a másik oldalon. Ellenpéldaként nyugodtan mondhatjuk, hogy volt olyan magyar egyház, amely mindig nemzeti volt, ez a református egyház. A 16–17. századi nemzeti küzdelmekben a protestánsok, a reformátusok általában Bocskai, Bethlen és Rákóczi György oldalán álltak, tehát nemzetinek tarthatták magukat. Persze azt is tudnunk kell, hogy ezek a függetlenségi harcok egyben vallásháborúk is voltak, tehát amikor Bocskai vagy Rákóczi György mellé állt a magyarországi Református Egyház, akkor a saját létét is védelmezte. Azonban nem kell tagadnunk, hogy a Református Egyház nemzetibb egyház, mint a katolikus. A lutheránusokról nem tudunk ilyet mondani, hiszen a Kárpát-medencében élő lutheránusok döntő többsége nem a magyar etnikum tagja, hanem szlovák, vagy szász, akik többnyire nem a magyar nemzeti törekvések mellett foglaltak állást.

Keletről Nyugatra Európa közepén

A nemzetinek ritkán nevezett magyarországi zsidóság például 1848-ban a egyértelműen a szabadságharc mellett állt. Mindez csak azért fontos, mert egy nemzeti önvizsgálat, vagy az egyházak önvizsgálata – ha lenne ilyen, kimutatná, hogy a keresztény és nemzeti gondolat összekapcsolása nagyon új keletű, modern dolog, és történetileg egyáltalán nem igazolható. Még azok is, akik egyébként a nemzeti oldalon álltak, a megalkuvásban azért élen jártak. Debreceniként tudom, hogy Szoboszlai Papp István debreceni püspök hálaadó istentiszteletet tartott a debreceni Nagytemplomban a szabadságharc leverése után, amiért visszaállt az alkotmányos, törvényes rend Ferenc József uralmával.

Milyen konzervatív ősokeket kell most keresni? Nem lehet azt mondani, hogy Kossuth Lajos, vagy Széchenyi István volt a mai magyar konzervativizmus őse, hiszen soha nem voltak konzervatívok, még a 1840-es évek Széchenyije sem volt az. *A mai konzervatívok kisajátítják a magyar történelem radikális személyiségeit maguknak konzervatívokként, holott az illetők minden ellen harcoltak, ami konzervatív volt.*

A Magyar Szocialista Párt gyűjtőpárt, tehát olyan párt, amely a társadalom sokféle rétegét fogja át, és természetes módon akar szociáldemokrata párttá válni. A mi örökségünk értékei között van az a két háború közti népi mozgalom is, amelyet ma már egyetlen magyarországi párt sem vállal. Megalakulásakor még voltak az MDF-ben olyan személyiségek, akik úgy vélték, hogy ők ennek a népi mozgalomnak az örökösei. Amikor azonban Antall József az MDF-ből konzervatív pártot szervezett, akkor kitörölték az MDF eszmerendszeréből a két háború közti népi mozgalmat. A most újraéledő MDF-ben nincs egyetlen eleme sem ennek a népi mozgalomnak. Ezt nekünk kell felvállalni és megfogalmazni! Tény, hogy a népi mozgalom egyik szárnyában voltak harmadik utas elemek, de a szociáldemokrácia is megfogalmaz időnként ilyen harmadik utas elemeket. Nem kellene büszkének lennünk arra, hogy a jó kapitalizmus mellett is el tudunk képzelni valamit, ami nem feltétlen olyan, mint a kapitalizmus? Napjainkban a modern kapitalizmust tudomásom szerint két ember bírálta: az egyik Soros György, a másik II. János Pál pápa. Szabad-e nekünk is bírálni, vagy ha most a kapitalizmust építjük, akkor ez egy kritikátlan építkezés?

Úgy gondolom, hogy lehet a népi baloldaltól tanulni, és a népi mozgalomnak lehet folytatása. Veres Péter röpiratából szeretnék idézni, és ezzel szeretném bejezni: „Mit ér az ember, ha magyar? „Képmutatók ne fogjanak hozzá a mi népünk megszervezéséhez. Ezekből elég volt. Már láttak a mieink liberális képmutatókat, függetlenségi képmutatókat, keresztény nemzeti képmutatókat, új nacionalista képmutatókat is. Másforma elvekre és másforma emberekre van szükség – mondja Veres Péter. „Nem koncpolitikusokra, nem fizetési osztály létramászókra, nem igazgatósági tagságvadászókra, hanem hősökre van szükségünk”.

Nem hiszem, hogy mi tudunk hősök lenni, nem is vagyunk talán valamennyien alkalmasak rá. Veres Péter szavai azonban úgy vélem, ma is megszívlelendők, és sajnos nemcsak a velünk szemben állókra vonatkoztathatók, hanem saját köreinkre is.

Varga Lajos történész

A közelmúltban jelentettünk meg egy könyvet „*A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*” címmel. Azért említem ezt, mert felszólalásomban teszek kritikai észrevételt is a szociáldemokráciáról mondottakkal kapcsolatban. Az első – az MSZP a maga szociáldemokrata kötődését szokta említeni, azonban mind a mai napig nem tisztázta a múlthoz való viszonyát. Örülök annak, hogy ez a tanulmány kimondja: *az MSZP nemzeti párt*. Ez egy nagyon lényeges tétel, fontos megállapítás. Probléma is, amely könyvünk kritikájában már megfogalmazódott: többen megkérdezték, hogy miért azt a címet adtuk a kötetnek, hogy „*A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*”, mivel hogy a párt hivatalos neve 1939-ig „magyarországi” volt, és ez többek között azt is jelenthette, hogy nem kötődik úgy a magyarsághoz, mint egy olyan magyar párt, amely kimondja, hogy „Magyar” Függetlenségi Párt. A szociáldemokrácia azonban ezzel azt akarta érzékelteni, hogy soraiba hívja az itt élő más nemzetiségieket, és nem csak azt, hogy kötődik a nemzetközi szociáldemokráciához, úgymond internacionalista párt. Ebből nem az következik, hogy ez a párt ötnegyed százados működése során – mint a legrégebbi párt Magyarországon – nem volt magyar.

Az MSZP úgy hangoztatja, hogy szociáldemokrata párt, hogy nem tudja, milyen ennek a pártnak a múltja, hova kellene visszanyúlni. Nem lehet úgy dolgozni, pártot építeni, hogy nem tudjuk, honnan származunk. Ki kell végre mondani, hogy az MSZP a szociáldemokrácia magyarországi utódpartja és innen kell kezdeni a párt történetét, ide kell visszakanyarodni, és akkor látható lesz, hogy a szociáldemokráciát nem most találták ki Magyarországon.

Nem értek egyet a tanulmányban szereplő azon kitételekkel, amelyek szerint a baloldal nem adott választ a nemzeti kérdésekre. A baloldal adott választ számos kérdésre és kereste annak a problémának a megoldását, hogy a nemzeti problémákat az adott történelmi situációban hogyan és miképpen kell megoldani. Azonban számos történelmi fordulat váratlanul következett be, mint a Monarchia felbomlása, a nemzetállamok, utódállamok létrejötte. 1917-ben a szociáldemokraták harcoltak Stockholmban Magyarország integritásáért, hogy ne szabadlják szét az országot, és próbáltak olyan megoldást találni, ami megőrzi a történelmi Magyarországot. A két világháború közti időben a Szociáldemokrata Párt olyan részletes kisebbségi programot dolgozott ki az oktatás kérdéséről kezdve az anyanyelv használaton át a területi autonómia kérdéséig, amely ma is vállalható. A baloldal csak arra nem tudott választ adni, hogy trianoni sokkhatás érte az országot. Az akkori politikai elit nem hallgatott azokra a javaslatokra, ajánlatokra, amelyek a nemzeti kérdés korszerű kezelésére irányultak. Az országban megindultak a nemzeti mozgalmak. Azt a hullámot, amely Közép-Kelet-Európában végbement, nem lehetett megállítani. Lehetett volna tenni a kedvező megoldás érdekében, de a kastély, a birtok fontosabb volt, mint a haza.

Végül, a globalizációra és az új magyar nemzettudatra vonatkozó megállapításoknál én egy kicsit visszafogottabb lennék azzal kapcsolatban, hogy milyen elvárások vannak, és mi-

Keletről Nyugatra Európa közepén

lyen új perspektíva nyílik az ország számára. A felzárkózás és felemelkedés gazdasági szempontból az elmúlt 150 évben Magyarország esetében kétszer volt európai jelentőségű. Az egyik a dualizmus kora, amikor a nagy elmaradottságból sokat ledolgozott Magyarország, a másik az 1960–70-es években. Ez is hozzátartozik a felemelkedéshez és az Európához való csatlakozáshoz. A perspektíva tekintetében én visszafogottabb lennék, mert a történelem majd eldönti, hogyan és miképpen alakulnak a gazdasági teljesítmények a jövőt illetően.

Görög Tibor tudományos kutató

Érdeklődéssel és egyetértően olvastam mind a két tanulmányt. A téziseket árnyaltaknak, színvonalasaknak tartom, mert ötvöződik bennük a tudományos igényesség és a politikai érzék. Mindkét anyaggal kapcsolatban tennék néhány megjegyzést. A *magyar baloldal és a nemzeti kérdés* című anyagban szerepel egy mondat, ami úgy hangzik, hogy törekednünk kell a nemzeti jelképek, hagyományok, értékek megtestesülésére. Azt hiszem, hogy ebben a vonatkozásban a megtestesülés szó nem igazán szerencsés. Volt valamikor egy középkori vita a történetírásban az ún. realizmusról és a nominalizmusról. A realizmus azt állította, hogy léteznek elvont, örökkévaló eszmények mint például a nemzeteszemlék. A nominalizmus ezzel szemben azt állította, hogy ezek csak nevek, a reális, valóságos folyamatok töltik meg ezeket az eszményeket konkrét tartalommal. Azt hiszem, hogy itt egy korszerű értelmezésről érdemes beszélni, mert a különböző nemzetek, különböző áramlatok ezeket a jelképeket megtöltötték természetesen tartalommal, de többnyire úgy, hogy ezeket a jelképeket, értékeket megpróbálták kikiáltani valami örökkévaló metafizikai lényeknek: a nemzet, a nép, a nemzeti állam tartalmának. Ezen vitatkoztak egymással például a sumér elmélet és a finnugor elmélet hívei. Tehát nem a realizmus szellemében történő megközelítést kell itt érvényesíteni a „megtestesülés” szóval. Ha pedig a filozófiai metodológia szintjén maradok, a nominalista megközelítést kell elfogadni.

A másik megjegyzésem arra a 11. pontra vonatkozik, ahol arról esik szó, hogy a 20. században a jobboldal kisajátította a nemzeti kérdést. Az igaz, hogy különböző jobboldali erők tettek próbálkozásokat a nemzeti kérdés kisajátítására, de nem hiszem, hogy csak negatív, rosszindulatú, vagy haladásellenes mozgalmak voltak azok, amelyek mozgósították a maguk érdekében a nemzeti problematikát és amelyeknek kondicionálásában a nemzeti kérdés meghatározóan fontos szerepet játszott. Gondoljunk itt akár India függetlenségi küzdelmeire, vagy akár a kubai július 26-i mozgalomra, vagy Mandeláékra. Figyelembe kell venni azt is, hogy a nemzeti mozgalmak irányultsága, tehát haladó vagy reakciós volta menet közben változhat. Már említettem pozitív példaként Mandeláékat, de úgy látom, hogy most mozgalmuk konkrét cselekvései, programjai inkább reakciós irányba mutatnak.

Az egyik pontban szó van arról, hogy mire használták Sztálinék a proletár internacionalizmus eszméjét. Ez a megállapítás igaz, de tulajdonképpen egyoldalúvá, vagy igaztalaná te-

szi az internacionalizmus eszméjének a történelmi értékelését. Egy eszmeáramlatot nem minősít önmagában történeti szerepének értékelése, hogy mire használták, ahogy különböző tárgyakat sem minősít az, hogy mire használják. Egy vánkossal is meg lehet ölni valakit, de a vánkosnak nem ez adja a minőségét. Az internacionalista eszme egy humanista eszme volt, amit Marxék fogalmaztak meg, és ennek a humanista értéke megvan ma is. Nem is szólva a 20. században meglévő demokratikus internacionalizmusról, Ady Endre, Bartók Béla, vagy akár Hemingway internacionalizmusáról.

Egyébként én azt hiszem, hogy ami itt a nemzettudat és a szolidaritás kérdéseiről szerepel, az megfelel az internacionalizmus korszerű értelmezésének. Amikor Orosz István a nemzeti tudatról, a nemzeti identitásról beszélt, felidézte bennem egy olvasmány élményemet, amely a nemzet, a haza megközelítésében és a nemzeti identitás értelmezésében egy első pillanatra közhelynek tűnő metaforát használ, vagyis a hazához, a nemzethez úgy viszonyulunk, mint az anyához. Ez egy szép metafora, hiszen az anyát szeretjük, gondoskodunk róla, és engedelmeskedünk neki, ha kell, ugyanakkor a haza egyúttal a gyermek is olyan értelemben, hogy az érdekében teszünk, a gyermeket neveljük és formáljuk, alakítjuk. Ez a metafora segít annak megítélésében, hogy milyen legyen a nemzeti identitásunk. Hiszen abban benne kell lennie egyrészt a pillanatnyi állapottal való valamilyen azonosulásnak (ez az anya mozzanat), ugyanakkor benne kell lennie egyfajta jövőképnek is. Benne kell legyen a jelen nyugalmánának egyfajta elfogadása, és benne kell legyen a felénk rohanó jövő viharos rohamának a tudomásul vétele is. Azt hiszem, hogy ez a lassan száz éves formula nem veszítette el időszerűségét.

Mesterházy Attila egyetemi oktató

Én más generációs szemszögből vizsgáltam ezeket a tanulmányokat. A legutóbbi választások idején úgy éreztem, az MSZP elfelejtette, hogy mit jelent az „M” betű a nevében, és ma sem érzem azt, hogy tenne valamit az ellen, hogy a nemzetet a jobboldal kisajátítsa. Nem demonstrálja, hogy ő is tud nemzetben gondolkodni. A korosztályomban nincs meg az a gondolkodás, ami ennek a vitának a generálását, a továbbvitelét segítené. Ha például egy magyar címert jelképező póló van rajtam, és korosztályombeliek meglátják, megjegyzik, „ezzel úgy nézel ki, mint egy népnemzeti nem tudom kicsoda”. Nem biztos, hogy ez jó megközelítés a baloldali fiatalok részéről.

Tabajdi Csaba a globalizációtól indult. Valóban olyan témakör ez, amelyet nem lehet megkerülni. A globalizációnak nemcsak hátrányai vannak, hanem előnyei is, például az Európai Unió. Az Európai Unióval kapcsolatban sokszor elhangzik, hogy egyenlő az asszimilációval, nemzeti érdekeink feladásával, a szuverenitás elvesztésével. Megítélésem szerint ez fordítva igaz. Csak tőlünk függ, hogy az Európai Unió milyen lehetőséget ad arra, hogy nemzeti érdekeinket képviseljük. Példa erre Ausztria. Amikor csatlakozni kívánt az Európai Uni-

Keletről Nyugatra Európa közepén

óhoz, akkor kommunikációs kampányukban az volt a fő érv, amivel próbálták a lakosságot meggyőzni a csatlakozás szükségességéről, hogy jobb az asztalnak azon az oldalán ülni, ahol a döntések születnek, hogy még ha kis mértékben is de befolyásolni tudják a döntéseket, mint az asztal másik oldalán, ahol csak el lehet fogadni a már kész döntéseket. Az Európai Unióban valóban le kell mondani a nemzeti szuverenitás bizonyos részeiről, és ezt átruházni az Unióra. De ez megítélésem szerint nem lemondás, hanem közös sáfárkodás ezekkel az értékekkel és a szuverenitásnak ezen részeivel, aminek lehetnek előnyei is. Szó volt arról, hogy az oktatásban, a civil társadalmi szervezeteknél, az iskolákban a diákoknak reális nemzetképet kell adni. Utalnunk kell a történelmi múltra, hogy legyen önérzetük a fiataloknak, hogy tudják, mit jelent magyarnak lenni, milyen értékeink, milyen tradícióink vannak, hogy büszkének lehessenek arra, hogy a magyar nemzet részei. Ez azért is fontos, hogy az Európai Unióban a nemzet ne oldódjon fel. Ehhez azonban biztos alapokon kell nyugodjék a nemzeti önérzet és identitástudat a fiatalokban is! Ami azt jelenti, hogy az optimizmus meghatározó kell legyen a nemzetfogalomban is. A nemzettudat funkciói több pontban fel vannak sorolva. Nem tudom, van-e prioritás ezek között a pontok között. Egyfajta prioritást mindenképpen fel kell állítani. Első pont a modernizáció, aztán az Európai Unió tagság, a felzárkózás és versenyképesség. A modernizáció és az Európai Unió tagság magával fogja hozni felzárkózásunk és a versenyképességünk növekedését, ez egy összefüggő fogalmi hármás. Aztán fontos a globalizációra, kihívásaira adott válasz, a társadalom belső egysége és a határon túli magyarokkal való foglalatosság. Ezt a gondolati folyamatot javasolom.

A magyar nemzettudat változásaival kapcsolatban mindenképpen fel kell tennünk azt a kérdést, hogy milyen *reális* esélyeink vannak a világban. Nagyon szép, ha elmondjuk, hány kiváló magyar tudósunk van, hány Nobel-díjasunk, de ehhez sokszor hozzá kell tenni, hogy a kutatási eredményeiket nem Magyarországon érték el. Vannak olyan történelmi hagyományaink, amikre büszkének lehetünk, de tudnunk kell, hol a helyünk a globalizálódó világban, akár az Európai Unión belül is milyen lehetőségeink vannak. Ezért a realizmus is fontos ismérve a nemzettudatnak. Egyre inkább azt lehet érzékelni, hogy Magyarország egyedül marad az Európai Unióhoz való közeledésében, és neki kell bizonyítani, teljesítményt felmutatni és az érdekeit érvényesíteni. Egy alkalmazkodni képes, rugalmas megközelítésre van szükség! A Magyar Szocialista Pártnak hátránya, hogy a társadalom változásait, fejlődését nem tudta leképezni, és nem tudott lépést tartani a társadalom fejlődésével. A szövetségben gondolkodás valóban nagyon fontos. Az elmúlt időszakban az Európai Unió részéről is az a megítélés, hogy ez tulajdonképpen egy partneri viszony. Nem arról van szó tehát, hogy adott esetben az Európai Unió engedményeket tesz, hanem az ő érdekük is az, hogy Magyarország felkészültebben, a lehető legjobb módon és a legmegfelelőbb kompromisszum megtalálásával csatlakozzon az Európai Unióhoz. Az elmúlt időszak uniós változásai miatt azonban egyre inkább erősödnek azok a hangok, amelyek a tagjelöltek hibáit keresik, s emiatt kitolódik a csatlakozási dátum.

Ezt az Orbán-kormány jelenlegi külpolitikája nem nagyon ellensúlyozza. A szövetségben

való gondolkodás azért is nagyon fontos, mert érdekeinket valószínűleg így tudjuk a leghatékonyabban képviselni, ez lehet egy olyan kapaszkodó, amivel ellensúlyozni lehet a kedvezőtlen folyamatokat.

Másik fontos dolog az *optimizmus és az önbizalom*. A pontok között van olyan, hogy le kell dolgoznunk a hátrányokat, és a felzárkózást kell célul kitűzni. Ezzel nem értek egyet. A hátrányokat valóban le kell dolgozni, de nem a felzárkózást kell célul kitűzni. Meg kell nézni, jelenleg milyen trendek vannak a világban, mi az, ami felé halad a világ. Azt kell célul kitűzni, hogy ezt haladja meg a magyar társadalom. Erre egy példa a finnországi Nokia. Finnország a kutatásfejlesztésre GDP-je kb. háromszor annyi részét költi, mint Magyarország. Egy tanulmány leírta, hogy a magyar életszínvonal harmad olyan jó, mint a finn. A Nokia azért lett az, ami lett, mert kutatásfejlesztésben Finnország nem azt tűzte ki célul, hogy elérje a világszínvonalat. Az azt eredményezte volna, hogy az aktuális világszínvonalat öt éven belül eléri, csakhogy az alatt öt év alatt a világ már nem ott van. Ezért Finnország a kutatási – fejlesztési befektetéseivel, amire rengeteg pénzt költött, átugrott bizonyos szakaszokat és ezzel időt spórolt meg az ország számára.

Újdonság számomra, hogy a környezetvédelem összekapcsolódik a nemzettel kapcsolatos kérdésekkel. A biztonságpolitikai kockázatok átalakultak. 1990-ben volt Párizsban az EBEÉ-nek a kongresszusa. Akkor eufóriában úszott minden tagország, mert azt hitték, hogy minden problémát megoldottak azzal, hogy vége lett a hidegháborúnak. Nincsenek konfliktusok és egyszerűbb lesz a konfliktuskezelés, mint a bipoláris világban. Aztán bebizonyosodott, hogy sokkal bonyolultabbá váltak a dolgok: megjelentek új biztonságpolitikai kockázatok, mint a környezetvédelem, a szervezett bűnözés, a vallási, etnikai konfliktusok. Sokkal nehezebb kezelni ezeket a dolgokat, mint a bipoláris rendben meglévő struktúrák idején. Úgy gondolom, hogy több ez a tanulmány, mint pusztán a nemzettudatnak, vagy a nemzetfogalomnak a definíciója. A nemzeti közmegegyezés témáit még a Magyar Szocialista Pártnak egyetlen egy dokumentumában sem láttam felsorolva. Nyomelemenként talán megvoltak, de egyfajta prioritás szerint összerakva még soha. Itt jelennek meg, hogy mik a prioritások, vagy a stratégiai területek, amelyeket ki kell tűznie egy szociáldemokrata pártnak. Meg kell akadályozni a társadalom kettészakadását, a népességfogyást, javítanunk kell az egészségügy állapotán, a magyar humán tőke, a vidék Magyarországgal, a cigánysággal, és a határon túli magyarsággal kapcsolatos kérdésekre is választ kell adnunk.

Megítélésem szerint három fő terület van, ahol egy baloldali kormánynak prioritást kell adnia: egyik az oktatás, kutatásfejlesztés, versenyképesség, globalizáció, a következő a népességfogyás, az egészségüghöz kapcsolódó rész. Ehhez csatlakoznak a szociális rendszerek, a nyugdíjrendszer, a szociális háló. Ez „kellemetlen” három terület, mert nem egy választási ciklusra szól, és eredményét sem lehet egy választási cikluson belül lemérni. Leghamarabb 8–12 év alatt mutatkozik meg az eredmény. Hosszú távú befektetés, amelynek hosszú távon jelentkezik a haszna is. Ez az az út, amelyen haladva a Magyar Szocialista Párt valódi, modern szociáldemokrata párt és gyűjtőpárt lesz, illetve ez az, amivel szavazatokat le-

Keletről Nyugatra Európa közepén

het szerezni, és kormányozni az országot. Javasolom tehát, hogy ezt a vitát mindenképp tovább kell vinni, akár az Országos Választmány elé is.

Gresznaryk Pál nagykövet

Van néhány kritikám a tanulmánnyal kapcsolatban. Az egyik az, hogy a globalizáció és a nemzet viszonyát elemző rész „nem szereti” a globalizációt. Elfogadja ugyan a létét, de úgy tartja, végül is az a feladatunk, hogy ügyes és okos taktikákat dolgozzunk ki ellene. Ezzel szemben én azt hiszem, hogy nem azoknak van igazuk, akik a WTO közgyűlése előtt autókat borogatnak, *mert a globalizáció nemcsak elkerülhetetlen, objektív valóság, hanem egy jól működő gazdaság egyik fejlődési állomása*, a gazdaság nemzeti határokon túllépő racionalizálása, amely profitot és fejlődést hoz. Azt régóta tudjuk, hogy a profit nem ellensége az emberiség fejlődésének. Az igaz, hogy az integráció keretében jobb válaszokat tudunk adni a globalizáció kihívásaira, mert ilyenek vannak. Az integráció és a globalizáció azonban nem egymással szemben álló, hanem egymást feltételező fogalmak. Az integráció melegágya volt a globalizációnak. El sem lehet képzelni a globalizációt integrált piacok nélkül, ez az előfeltétele, mint a technikai fejlődés is. Itt semmiféle ellentmondás nincs. Ami érdekes, az a nemzettudat erősödése a globalizáció keretei között. A szerző úgy fogalmaz, hogy a globalizáció nemcsak egyenmősít, hanem differenciál is. Nem csak abban differenciál, hogy a világot polarizálja, hanem abban is, hogy kivált nemzeti reflexeket – valamiféle ősi történelmi reflexekként – a nemzetállamok lakóiból és a nemzetekből. Az Európai Unió megalkotói, vagy az európai integráció első nagy gondolkodói egy Európai Egyesült Államokban gondolkodtak. Ha ezt a gondolatot így nem is fogalmazták meg az európai integráció megalakulásakor Rómában, ez valahol mindig a háttérben lebegett. A gyakorlat, az integráció elmélyítése azonban egyre világosabbá tette, hogy a nemzeti érzés ellenállóbb, mint gondolták. Kialakult egy európai identitás, kialakult egy globális identitás is, mert hiszen nem szeretjük, ha az őserdőt irtják Brazíliában, mivel tudjuk, hogy az felmelegedést okoz, és nem szeretjük, hogy kontrollálatlanul halásszák a halakat a tengerekben, mert egy idő múlva elfogyanak. Kétségtávol igaz azonban, hogy a nemzeti identitás érzése, pontosabban a nemzeti identitás iránti igény is megnövekszik. Az Európai Unión belül előtérbe kerül a regionális politika, ami nem volt eredetileg ilyen súllyal az Európai Unió célja. Például a bajorok szeretnék délnémet identitásukat az Európai Unión belül is megtartani, ami jó dolog. A regionalitás előtérbe kerülése és a szubszidiáris döntési mechanizmusok kialakulása kényszer. A dolgokat lehetőleg ott kell eldönteni, ahol a kérdés felmerül.

Az anyag bizonyos euroszkepcizmust lát abban megfogalmazódni, hogy az európai parlamenti választásokra kevesen mennek el. Szerintem azért mennek el kevesen, mert az Európai Parlamentnek kicsik a kompetenciái. Ha az Európai Parlament kompetenciái növekedni fognak, és az emberek tudni fogják, hogy ott fontos kérdések dőlnek el, számukra ugyanolyan fontosak, mint a nemzeti parlamentekben, akkor majd elmennek szavazni. Nem

a demokrácia deficitje az, hogy az európai parlamenti választásokra csak kis számban mennek el az emberek, hanem sokkal inkább az Európai Unió integráltsági fokának deficitje.

A magyar baloldal és a nemzeti kérdés című tanulmány azt mondja, hogy a magyar szocialisták felfogásában nincs külön jobboldali vagy baloldali nemzetfelfogás, nemzeti teljesítmény. Ami a nemzeti teljesítményt illeti, azzal teljesen egyetértek. Van jobboldali vagy baloldali nemzetfelfogás, tükröződik a nemzet egy politikai gondolkodási irányzatban, tehát az létező dolog. Felmerül az emberben, hogy miért kell egyáltalán a nemzeti kérdéssel foglalkoznunk. A baloldalnak van ebben deficitje, és nemcsak az elmúlt tíz évben. *Az egész munkásmozgalomnak deficitje van a nemzeti kérdéssel kapcsolatban.* A nemzetközi munkásmozgalom, amelynek emlőin a szociáldemokraták is nevelkedtek, tévedett akkor, amikor azt hitte, hogy az egyes országban működő szociáldemokrata pártokat *magyarországi, ausztriai, vagy svájci* szociáldemokrata pártoknak kell hívni. Ezekben belül is erősebb volt a nemzeti identitás érzése, és ez ellentmondott ennek az elképzelésnek. Arról már nem is beszélünk, hogy az utolsó negyven év milyen bűnököt követett el a nemzeti érzéssel kapcsolatban, bár még Magyarországon voltak tiszteletreméltó kivételek.

Nem örülök annak, hogy ez a történelmi traumánk. A „magyar csoda” mindig azt feltételezi, hogy ellenséges környezetben voltunk, hogy mindazok ellenére maradtunk fenn, hogy szlávokkal, germánokkal és mindenféle egyéb népekkel küzdöttünk állandóan. Mi egy befogadó nép voltunk. A teljesítmény nem az, hogy fennmaradtunk. Az a küzdelem, amit a fennmaradás jelentett, valószínűleg gazdagabbá tett bennünket.

A szomszédsági politikánkban és a határon túl élő magyarokkal való bánásmódban tekintettel kell lennünk arra, hogy mit gondolnak erről Brüsszelben, mit gondol az a 15 ország, amelyeknek a közösségébe be akarunk kerülni. Közép-európai identitás, szomszédsági politika. Nagyon fontos kérdések. A Magyar Szocialista Pártnak határozottan foglalkoznia kell a nemzeti kérdéssel, mert ez politikai faktum. Nem baj, hogy a konzervatív pártok magukat nemzetinek nevezik, ez a konzervativizmuson belül egyfajta irányultságot jelent. Nem lenne jó, ha a szocialisták magukat nemzeti szocialistáknak neveznék. A baloldalnak világossá kell tennie azokat a nemzeti értékeket, amelyeket nemzeti stratégiánk középpontjába kell állítanunk. A napi politikában bírálunk kell azokat a nem valódi nemzetpolitikákat, vagy nemzetstratégiákat, amelyek leginkább mindig valaki ellen irányulnak, vagy másfajta problémák eltussolására szolgálnak. Ebben a térségben a nemzeti kérdést mindig az húzza elő, akinek valami vaj van a füle mögött.

Papp Pál országgyűlési képviselő (MSZP)

Nagyon örülök annak, hogy ez a téma szóba került, de a téma kezelésének nehézségét mutatja a vita is. Nagyon jó, hogy a párt ilyen jellegű tételezéseket állít magáról, nem ártana, ha ezt egy kicsit hangosabban tenné, mint ahogyan idáig tette. Sugározzon ki belőlünk, hogy

Keletről Nyugatra Európa közepén

ez a párt nem az, aminek például Kövér László minősíti a pulpitusról, hanem valami más! – Ez a párt képes népben, nemzetben gondolkodni, legalább úgy, mint azok a politikusok, illetve politikai erők, akik úgy gondolják, hogy ennek ők az egyedüli letéteményesei. Elfogadom azt a definíciót, hogy ami ennek az országnak, az ország lakosságának a gazdasági és társadalmi felemelkedését szolgálja, az a nemzeti teljesítmény. Ez így helyes, de ha ezt nemzetpolitikának minősítjük, akkor mindjárt utána hozzáteszem azt is, hogy ezt a fajta nemzetpolitikát a Horn-kormány nem tudta igazán jól eladni, és a jövőben ezen feltétlenül változtatni kell.

Az értelmes érzelem hiányzott mindabból, amit a Horn-kormány ebben a vonatkozásban sugárzott. Szó esett a globalizációról, integrációról, modernizációról, de nem föltétlenül ezek azok a kifejezések, amivel meg lehetett volna szólítani a lakosságot. Egy másik dolog az előző ciklus parlamenti praxisából, hogy nem tettünk meg sok mindent úgy, ahogy a mostani kormány megteszi. Mert voltak a frakcióban, akik komolyan vették, hogy nem árt, ha hat párt beszél meg egymással ügyeket.

Mindkét dolgozatot jónak tartom, de kevésbé érzem magam hivatottnak arra, hogy ennek a részleteibe bocsátkozzam. Említette valaki az elhatárolódást a múlttól. Horn Gyula egy tanácskozáson, ahol ő volt az előadó, egy mellékmondatban azt mondta, a Kádár rendszerben voltak pozitívumok is, de annak a rendszernek volt két alapvető baja volt. Az egyik az, hogy mélyen antidemokratikus volt, a másik pedig, hogy teljesítményellenes. Az előadás többi részére már nem emlékszem, mert önmagában ez a két mondat annyira jó és annyira frappánsan tükrözi a lényegét. Talán nem ártana más vonatkozásban is ilyen frappáns megfogalmazásokat tenni.

A nemzeti jelképek ügye. Egy kérdés: mennyiben szolgálja az érdekeinket az, hogy amikor az MSZP-nek kongresszusa van, akkor a végén fölhangzik az Internacionálé. Mennyire jó ez, vagy mennyire nem? Mondjuk azt, amit igaz hittel mondani lehet. Az Európai Unió létrejöttének alapvetően két motivációja volt: az egyik, hogy az abban részes országok számára nyújtson egyfajta védelmet a Szovjetunióval szemben. A másik, hogy a gazdasági erőknek a koncentrációjával – és ezért ruházták át a nemzeti szuverenitások egy részét az EU-ra – létre lehetett hozni azt a gazdasági fejlődést, és azt a társadalmi felemelkedést, ami ezekben az országokban végbement. Most más a helyzet. Lesznek mindenfajta élményeink az integráció további menetében, de fontos lenne, hogy ennek a pártnak a nemzet, a tradíciók, a vallás legyenek annyira sajátjai, mint azoknak, akik magukról ezt hirdetik.

Géczi József Alajos országgyűlési képviselő (MSZP)

Négy pontban szeretném összefoglalni mondandómat. Nemzetinek lenni, nemzeti kérdést felvállalni lehet érzelmi okokból, lehet vészhelyzetben, lehet azért, hogy megnyerjük a választást és lehet azért, mert van valami értelme a társadalom többségének az érdeke szem-

pontjából. Érzelmi okokból lehet magyarnak és baloldalinak is lenni. *Ha valaki érzelmi okokból magyar és baloldali*, ez a baloldalon belül érthetetlen. Ez periférikus politizálási szerepre predestinálja az illetőt. Ettől még lehet platformvezető, tagozatvezető, meg mindenféle, de egy biztos: *a pártcentrumnak a politikusa nem lehet*. Ezen felül a jobboldal szemében egy érthetetlen hülye figura, hogy mit keres azok között. Állítom, hogy a Magyar Szocialista Párt 40 ezer tagjából legalább 15–20 ezer már hallotta ezt a szöveget, hogy „mit keresel te azok között”.

Felvállalhatja valaki vészhelyzetben is a nemzeti kérdést, ahogy az MSZP felvállalta a sorsforduló időszakában, 1989-ben, de nem beszélt róla, hanem tette. A Magyar Szocialista Párt születésével egyszerre végzett el egy történelmi tettet: lehetővé tette a szabadversenyessé alakított rendszerváltást, és lehetővé tette a demokratikus baloldal megszületését. Ez 1990 után elfelejtődött, mert a jobboldali magyar politikai elit hatalomra kerülésével egy irracionális hatalmi versengés alakult ki, és az egész nemzeti kérdés a kétségbeesett hatalmi küzdelem játékvá vált.

A népi-urbánus vitával kapcsolatban sem szólaltunk meg. A párton belül voltak ugyan torzalkodások, de végül is ez az egyetlen politikai erő Magyarországon, amelyben a népi-urbánus vita nem pusztította el ezt az értékrendszert, és a pártot sem. A többi politikai erő vagy erodálódott ebben a vitában, vagy kifordultak önmagukból, és más arcukat vettek fel. Az 1994-es választásokon az emberek nem a nemzeti kérdés mentén szavaztak, hanem kormányzóképes erőket kerestek. Az Antall József halála utáni szétesett MDF esetében viszont az ország kormányzóképesége volt a kulcskérdés. A magyar társadalom jó értelemben véve „sunyiskodott” a nemzeti kérdésben. Hiszen úgy tudta túlélni az 1950–’60–’70-es éveket – különösen 1956 tapasztalata alapján –, hogy tudatvesztésbe ment át. Ez az időszak, amikor a magyar társadalom egyszerűen nem vett tudomást például arról, hogy vannak határon túli magyarok. Úgy érezte akkor, hogy itt ebben a megmaradt Magyarországon kell élnie, és ezért aztán semmiféle nemzeti ügyet nem igazolt vissza. Ebbe bukott bele az MDF is, amely azt hitte, hogy a nemzeti kérdéssel a magyar társadalmat meg lehet nyerni. Ezért tehát 1994-ben nem volt érdekes a nemzeti kérdés, és aki ezt „túlhajtotta”, az éppen ebbe bukott bele.

Az európai uniós csatlakozásunk felértékelte a szomszédos országokkal való kapcsolatokat. Még 1995-ben is mondtak olyat vezető politikusaink, hogy el kell felejteni a határon túli magyarokat az uniós csatlakozás érdekében. Miután azonban kiderült, hogy az Unió számára az alapszerződések fontosak, azaz az Uniónak nemcsak Magyarország kell, hanem az egész térség, és ezért nagyon fontos az itt élő nemzetek egymáshoz való viszonya, ez a nemzeti kérdéshez való viszonyt is felértékelte. Ezzel párhuzamosan – és ezt Gázsó Ferencék kutatásai és más kutatások is kimutatták –, *1995-től fokozatosan megnőtt a társadalomban a nemzeti értékek iránti érzékenység*. Ma a felsőoktatásban résztvevők körében a kifejezetten szocialista orientáció csupán 9%, és körülbelül 20% azok aránya, akik egyáltalán hajlandók a szocialistákra szavazni. De ebben a generációban nagyon megnőtt a nemzeti fogé-

Keletről Nyugatra Európa közepén

konyság, robbanásszerűen megnőtt a nemzeti érzékenység. Nyilvánvaló, hogy a következő választásnál a nemzeti kérdés, a nemzeti érdek képviselésének a képessége komoly szerepet fog játszani. Tehát használ a Magyar Szocialista Pártnak, ha a nemzeti érdeket képviseli, vagy legalábbis ilyen képet alakít ki magáról. Mindenekelőtt azonban azért kell a demokratikus baloldalnak a nemzeti érdeket képviselnie, mert meggyőződésünk, hogy pusztán a zavaros előélettel rendelkező konzervatív ideológiával nem ragadható meg Magyarország nemzeti érdeke. Nekem meggyőződésem, hogy mind a balközépnek, mind a jobbközépnek a nemzeti érdekekhez való viszonyát újra kell fogalmazni. Nekünk, a demokratikus baloldalnak nyilván a magunkét.

Az ország érdeke, hogy nemzetben gondolkodjon, mert önmagában is egy óriási gazdasági lehetőség, hogy rendelkezünk egy nagy információs hálózattal, hiszen a határon túli magyarság révén legalább 56 nemzettel vagyunk közvetlen információs kapcsolatban. Gazdasági-vállalkozási szempontból is óriási lehetősége a magyarságnak, hogy a határon túl lévő magyarságot is értelmezze egyfajta nemzetstratégiában és gazdasági ügyben. A legfontosabb, legdöntőbb kérdés, hogy a Szocialista Párt képes lesz-e a 2002-es választások előtt a közvélemény szemében hitelesen megjeleníteni azt, hogy az ország nemzeti érdekét nemcsak azért akarja képviselni, hogy a választást megnyerje, hanem azért is, mert ez egy újfajta lehetőséget nyit Magyarország és Közép-Európa számára. Ehhez viszont az kell, hogy ezt *a gondolatot, koncepciót a pártcentrumban is felvállalják*. A határon túli magyarságban is van erre fogadókészség, mert a Fidesz-kurzusnak a szubjektivista nemzetpolitikája a határon túli magyarok számára is aggasztó. Javaslom tehát, hogy ezt a két tanulmányt minden műhelyben, platformban, tagozatban, minden lehetséges helyen meg kell vitatni, mert ha ezt nem tudjuk bevinni a pártcentrumba, akkor az esélyeink kevesek.

Szűts Pál nyugalmazott nagykövet

Minden elismerésem Tabajdi Csabáé, mert nagyon fontos témát feszeget nagy kitartással. Jobboldalról is, baloldalról is érhetik vádak, ezért ehhez a témához bátorság kell. A két dolgozat tudományos igényű elemzés, ugyanakkor, ha ezt mi közkinccsé akarjuk tenni, akkor egy kicsit meg kell rövidíteni, népszerűsítő fogalmazásban tálalni. A kezdeményezésnek számos területe van, nagyon sok embert meg lehetne szólítani a kultúra, a tudomány területéről, a különböző civil szervezetektől. Az anyagot kicsit át kellene fésülni, bizonyos sarkított megfogalmazásokat tompított formában leírni. Szerintem nem olyan sötét a múltunk sem, mint amilyennek az elmúlt fél évezredet beállítja. Egyrészt ebben voltak jó időszakok is, amikor többé-kevésbé függetlenek voltunk, többé-kevésbé visszanyertük a szuverenitásunkat.

A szuverenitással kapcsolatban úgy gondolom, hogy a 1989 utáni időszakot egy kicsit árnyaltabban kellene fogalmazni. A mai világban egyáltalán fel sem merülhet a kérdés, hogy

van-e igazi függetlenség, lehetünk-e igazán függetlenek. Különösen akkor, ha egy katonai szövetség tagjai vagyunk, mindegy, hogy ezt Varsói Szerződésnek vagy NATO-nak hívják. Nem szabad szuverenitásunk korlátozott voltát elfelejteni, és nem feltétlenül szükséges, hogy ez olyan nagy teret nyerjen, bár tudom, ennek politikai jelentősége van.

A másik kérdés, amit meg szeretnék említeni, a bocsánatkérés. *Nem hiszem, hogy nekünk kellene bocsánatot kérni*, bár elvárnák tőlünk a szlovákok meg a románok is. Mind a szlovákok, mind a románok örülnének neki, de ezt gyengeségünk jelének fognák fel. Nyugodtan mondhatom, hogy öt éves nagyköveti tapasztalatom során arra a következtetésre jutottam, hogy nekünk mindig nagyon határozottnak és keménynek kell lenni akkor, amikor a románokkal tárgyalunk. Tehát, ha mi bocsánatot is kérünk, ők nem kérnek bocsánatot. Pedig legalább annyit ártottak a magyar nemzetnek, sőt. A történelem során a magyar földesurak telepítették be a románokat Erdélybe, mert munkaerőre volt szükségük. *Ezek a teljes székelyföldi, magyar közegben megőrizték román identitásukat, mert a magyar földesúr elnéző volt*, neki csak a munkaerőre volt szüksége, és nem látta érdekének, hogy magyarokká váljanak. A magyarság sok nemzetiséget beolvasztott, de ezeket mind korábban, nem az utóbbi 100–150 évben. Emlékezzünk az 1918. november végi napokra, amikor Gyulafehérvárra gyülekeztek a románok, hogy kimondják Erdély elszakadását. A magyar kormány olyan gáláns volt, hogy még különvonatokat is rendelkezésükre bocsátott, és azzal szállították oda azokat a románokat, akik utána kimondták Erdély elszakadását. Nem hiszem tehát, hogy nekünk kellene elől járnunk a bocsánatkérésben.

Az MSZMP időszakkal kapcsolatban is egy kicsit árnyaltabban kellene fogalmazni. Gondoljunk bele, hogy akár *az 1950-es években hány hazafias tárgyú magyar film készült, amit ma is be lehet mutatni!* Zárómondatként egy dolgot: szó volt itt a hazáról és a haladásról. *Ady írta, hogy aki ellensége a haladásnak, a jobbra törésnek, az hazaáruló akkor is, ha egész nap a nemzeti himnuszt énekl.*

Tabajdi Csaba:

A mostani vita alapján fogok dolgozni a tanulmányokon. Köszönöm az észrevételeket, ezeket be fogom építeni a tanulmányokba. Teljesen egyetértek Orosz Istvánnal, hogy a Magyar Szocialista Pártnak nagyon intenzíven kellene foglalkozni a Bibó Istvánnal, Szűcs Jenővel, Bartók Bélával, Illyés Gyulával, Németh Lászlóval. *A népi baloldalban csak azoktól kell elhatárolódnia, akik átcsúsztak az antiszemitizmusba, ami vállalhatatlan része a népiségnek.* De ez messze nem akkora része a népi mozgalomnak, mint ezt Laczkó Miklós és néhány más történész megpróbálja beállítani.